

Svar til Stig Dalager. Politik handler ikke kun om at mene en række pæne ting.

En politisk sentimentalist

Af JENS-MARTIN ERIKSEN og
FREDERIK STJERNFELT

STIG Dalager har læst en smule i vores bog *Adskillelsens politik* og angriber i BØGER i sidste uge nogle ting, han tror står i den. Lad os afvise de ting, han påstår, der er helt forkerte.

1) Dalager hævder, vi ikke skelner mellem islam og islamisme eller mellem forskellige tendenser i islam. Det er ikke rigtigt. Se fx. side 326-34.

2) Dalager hævder, at vi ikke kan rumme en position, hvor man både kan forsvare ytringsfrihed og kritisere Jyllands-Postens tegninger. Det er ikke rigtigt. Alle har ret til at kritisere disse tegninger – det hører til ytringsfriheden. Det, vi siger, er, at man ikke kan forsvare ytringsfriheden og samtidig kræve, at tegningerne ikke skulle være publiceret.

3) Dalager hævder, at vi mener, at ytringsfrihed er det eneste, der får samfund til at hænge sammen. Det er ikke rigtigt. Det er der mange ting, der gør. Vores påstand er, at ytringsfrihed er et blandt flere afgørende principper for moderne, demokratiske retssamfund – og eftersom det er det princip, der aktuelt er truet af folk som Dalager, fokuserer vi i bogen på det.

NÅR disse deciderede fejl er ryddet af vejen, henstår Dalagers egentlige ærinde. Det er at insistere på ligeværdighed. Det er vi helt med på – men Dalagers behandling af emnet er forvirret og uprincipiel. Han henviser til en række skikkelser fra oplysningstiden – men det virker ikke, som om han kender den tradition, han henviser til. For straks derefter giver han sig til at forklare tolerance i termer af »anerkendelse af individers og hele gruppers rettigheder«, som om sammenstillingen af disse to ting var noget helt uproblematisk. Som om individ- og grupperettigheder var to gode varer, hvor man bare kan vælge at købe dem begge!

Men en helt afgørende dimension i vores

bog er at undersøge, hvor individers og gruppers rettigheder støder sammen. At undersøge det i detaljer, både principielt og i konkrete cases udgør en stor del af bogen. Der er mangfoldige problemer heri, og vi skal ikke hævde at have løst dem alle – men Dalager skøjter helt hen over problemerne i sin overbudspolitik, hvor han tror man kan få alting på en gang, både individ- og grupperettigheder, tak! Det viser sig også i, at trods Dalagers snak om »håndfast og jordnær« tolerance viger han i sin luftige snak helt uden om konkrete eksempler.

Tag fx. apostasi, som vi behandler i bogen. I mange muslimske grupperinger og lande håndhæver man et forbud mod apostasi (frafald) – der straffes med social udstødelse, genopdragelse, tvangsskilmisse, fængsel og i extreme tilfælde med døden. Forbuddet forsvares af fortalere med det argument, at det er en grupperettighed, som islam som sådan er berettiget til at håndhæve over for sine medlemmer. Andre – deriblandt vi – hævder, at en sådan ret er uforenelig med den individuelle ret til religionsfrihed.

Skal man her tolerere gruppens ret eller individets ret? Dalager har næppe læst bogens beretning om Lina Joy i det multikulturelle Malaysia, der pga. sit forsøg på frafald fra islam må igennem årelange forgæves retssager mod staten, og til sidst må forlade sit land, da staten ikke vil lade hende slippe ud af gruppens religion. Ellers om andre malaysiere, der ligesom hun har deres egen mening om, hvilken tro de vil tilhøre, og må igennem genopdragelse slejre og straffeforanstaltninger i deres kamp for at få lov til at leve i overensstemmelse med deres samvittighed. Sådanne fakta forstyrrer ikke Dalagers forståelse af, at grupperettigheder og menneskerettigheder for individer passer fint sammen.

Man kan tage mange andre eksempler – fx. det aktuelle eksempel med stening som straf for utroskab. Er det en grupperettighed, som dele af islam har berettiget krav på at fastholde, sådan som Abdul Wahid Pe-

dersen mener – eller er det uforeneligt med den straffedes individuelle rettigheder?

Eller forbuddet mod ægteskab mellem tilbedere af forskellige guder, for at tage et malaysisk eksempel – er det noget, disse trosretninger har gruppens ret til at fastholde, eller krænker det de individer, der gerne vil gifte sig på tværs af deres religion?

Eller endnu en gang JP-tegningerne: har dele af islam en grupperettighed til at undgå krænkelser – eller vejer den individuelle ret for kritikere til ytringsfrihed tungere? OIC, den islamiske conferenceorganisation arbejder i FN for at forbyde religionskritik med den begrundelse, at dette er religionsfrihed – altså religionens frihed for at blive kritiseret! Men det er altså ikke den definition, som de individuelle menneskerettigheder har af religionsfrihed. Med sit glade lighedstegn mellem individ- og grupperettigheder gør Dalager sig konsekvent blind for sådanne problemer.

NU er Dalager jo en person, der gerne vil være politisk meningsdanner. Han laver petitioner, kommer med udtalelser, kritiserer ført politik og fremsætter meninger, der ophober politiske plusord. Eksemplet med individ- og grupperettigheder er ikke det eneste – Dalager vil også gerne både være »antiautoritær« og holde den gode »tone« på en og samme gang, og meget andet, der lyder vældig godt.

Men der findes altså tilfælde, hvor det ene plusord udelukker det andet. Derfor handler politik ikke kun om at mene en række pæne ting. Politik rummer reelle problemer, som kræver tænkning. Det kræver fx. refleksion at overveje, hvilke grupperettigheder – om overhovedet nogen – der er forenelige med individuelle menneskerettigheder. Vi forsøger – med mange endnu uløste problemer – at bidrage til denne refleksion med vores bog. Men Dalager er slet ikke stødt frem til at se, at en sådan tænkning er nødvendig. Hvorfor?

Hvis man reelt interesserer sig for op-

lysningen, er Jonathan Israels detaljerede kortlægning af traditionen uomgængelig. Her skelner han mellem den »radikale oplysning«, der er karakteriseret ved fuld frihed og tolerance, på den ene side, og på den anden side den »moderate oplysning«, der udgør et konservativt kompromis med fyrste- og kirkemagt og disses ret til at tugte individet. Dalager placerer sig solidt og ureflekteret i den »moderate« oplysning med sine forestillinger om et kompromis med religiøse institutioners magt over individet. Det er derfor, han fremstår lettere komisk, når han uden at gøre sig det klart er beredt til at gå på kompromis med de afgørende principper for sækularisme, frihed og menneskerettigheder, således som de blev artikulert i 1948 i FNs charter. Dalager fremstår reaktionær, fordi han står for et historisk tilbageslag – at gribe tilbage til tidligere og mere autoritære stadier i demokratiets udvikling, da disse kompromiser endnu var nødvendige i udviklingen mod det åbne samfund.

Fordi Dalager er ude af stand til at se, at de vigtige og interessante tilfælde er dem, hvor gruppe- og individrettigheder støder sammen, er han til fald for sentimentalitet og venstrepopulisme: for ham kommer det så til at gælde om at finde en gruppe at holde med, som om politik var en sportskamp eller et melodrama. Han holder aktuelt med »muslimer«, uanset om de er reelle ofre for rigtige overgreb, eller om de er indbildte ofre for »krænkelser«. Men i oplyst politik drejer det sig ikke om at »holde med« og finde helte og skurke. Der drejer det sig om at finde principper, der kan have almen gyldighed og dermed være til gavn for alle individer, uanset trosforhold – også til gavn for individuelle muslimer, ikke mindst.

Dalager citerer sluttelig Hannah Arendts ord om det vigtige i at »se verden med den andens øjne«. Helt enige. Men det kræver blandt andet, at denne anden er fri til at ytre sig, så vi kan forstå, hvordan det er at se verden fra hans eller hendes synspunkt.

Selv værd

Robert Johannes Rasmussen
Mag.art., specialestuderende på Litteratur- & Medievidenskab, SDU

MIA Fuglsang Holm gør i Weekendavisen forrige fredag (den 6. februar) et stort nummer ud af, at hun ikke forstår Bukdahl. Hun beklager sig ligefrem over, at hendes selvværd – det må være skrøbeligt – ødelægges, når hun hver weekend udsættes for Bukdahls parenteser, bindestreger og udråbstegn. Den stakkel!

Det undrer ikke, at Lars Bukdahl er den kritiker, der kontinuerligt må løbe spidsrod mellem galde og galimatias. Desværre er det sådan, at hvis man afviger for meget fra mængden, så stiller man sig frivilligt op ad pelotonmuren, hvor det eneste, man har udsigt til, er spot, spe og rådne æg. Men så sker der heldigvis det i ny og næ, at en kunstner og kritiker som Bukdahl anerkendes for sin særegne stil – sin nyskabende sprogbrug – og bliver tildelt en (fortjent!) formidlingspris.

Bukdahl er (for nogle) dansk litteraturs enfant terrible – en slags bogstavernes Lars von Trier – der (øjensynlig) har gjort det til sit lod i livet at skrive uforståeligt. Vrøvl, siger jeg! Bukdahl udfordrer sproget, krænger det ud, vender det på hovedet og jonglerer fornøjeligt og virtuost med bogstaver og sætninger.

Men måske er det ikke så meget Bukdahls elegante, fornyende og antikonforme sprogbehandling, der fostrer Holms krasse og (må

jeg konstatere) løjerlige og noget mavesure udfald. Måske er det nærmere det faktum, at Bukdahl ikke er en person, der går mange af på dusinet? Er det mon Jante, der gnidende sig i hænderne lurer savlende om hjørnet? Måske er det, fordi Bukdahl – og tak for det – skiller sig ud fra mængden, at han gang på gang skal lide torten at blive angrebet fra højre og venstre?

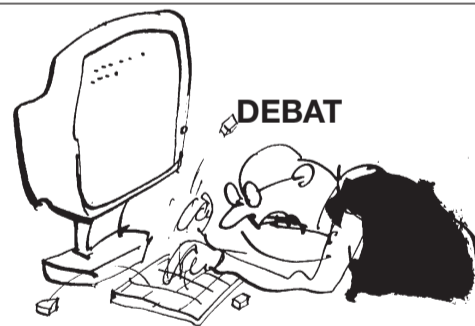
Det er sådan, at alle ikke kan – endsige skal – være i stand til at følge med. Nogle vil uvægerligt, når det bliver for svært (når niveaueet højnes, skærpes og intensiveres) skride i svinget. Så er det, at man ved, at man skal søge andre steder hen. Så er det, at man ved, at man skal læse Benny Andersen, ikke Michael Strunge – og hvad skidt er der i det?

Men, for at vende tilbage til Mia Fuglsang Holms selvværd (eller mangelen på samme), så er der heldigvis håb for dette. Det restituerer sig ganske sikkert og uden tvivl, hvis hun fremover undlader at udsætte sig selv for Bukdahls sprogekvilibrisme.

Helle Helle

Anne-Marie Vestergaard
Underviser og skribent

ROBERT Zola Christensen mener i sin kommentar i WA 13. februar 2009, at Helle Helle skriver om små eksistenser i provinsen på en uvedkommende måde: »... i Helle Helles univers møder vi tilsvarende disse udhulede, livløse mennesker på samfundets bund, der ikke rigtig ved, hvad de

skal stille op med sig selv og livet.« Han efterlyser en mere kompleks skildring af det, han kalder det »almindelige, gennemsnitlige menneske« (hvad det så er for en størrelse), hvilket han især ikke finder i Helle Helles seneste roman *Ned til hundene*.

Zola har desværre misset selve kernen i Helle Helles prosakunst og den særegne, nedbarberede skrivestil. Hvis man som læser for alvor går ind i hendes fiktive universer, får personerne netop kontur – og saft og kraft. De få, men sigende detaljer og en uovertruffen brug af dialoger med hverdagsprog er vigtige måder, hvorpå læseren kommer med indenfor og selv danner vitale forestillingsbilleder.

Personernes handlinger er så ikke altid entydigt gode eller moralsk forsvarlige. Det er læseren selv, der reflekterer over mulige motiver og bevæggrunde. Med hensyn til positive egenskaber sker der netop i *Ned til hundene* en spændende udvikling i forfatterskabet. Her er der nogle personer i et udkantsmiljø, der synes at hvile i sig selv, og som har overskud til at tage imod en kriseramt, intellektuel kvinde.

Disse udkantspersoner i *Ned til hundene*

er også interessante, fordi de ikke, som de fleste højtuddannede i Danmark, lever for at arbejde og holde gang i karrieren. De nyder de små ting. De drager omsorg for hinanden og for den fremmede, nødstedte kvinde. Som læser oplever man denne medmenneskelighed og varme.

Tryghedscensur

Keld Brinker
Freelance filosof, mag.art. i filosofi

»K' du klargøre det – og halvere det?« – Det kunne redaktionen med sindsro have sagt til Stig Dalager i stedet for blot at bringe hans »Kampen mod spøgelses« 13/2. Så kunne vi være sluppet for at læse om »en sekulær universalisme med eksklusivt nedslag i individets autonomi.« Ku' det siges på dansk?

Men det drejer sig om ytringsfrihed, kan jeg forstå. Dalager vil have den set og vejet i sammenhæng med tolerance og anerkendelse og måske meget mere. Men simpel logik er klargørende her: enhver indholdsmæssig begrænsning af ytringsfriheden vil medføre et behov for en censurinstans, eftersom det altid være vil være en vurderingssag, om en ytring er i orden. Dalager og hans meningsfæller er ikke i færd med at genindføre censuren; de er i gang med at indføre en ny type censur: betryggende censur, på borgernes vegne, så de kan være sikre på at være politisk korrekte i deres eventuelle offentlige ytringer. I stedet for det gode samfund får vi så de godes samfund; de selvgodes.